

1

Des dels seus inicis, la Universitat Autònoma de Barcelona ha estat un referent acadèmic i científic. La seva trajectòria és resultat d'un ADN on estan descrites les bases dels valors d'una institució pública que es manifesta defensora dels drets i deures socials, amb un marcat sentit democràtic, arrelada al territori, amb un nivell acadèmic d'excel·lència i amb capacitat d'innovació i recerca d'alta qualitat.

En defensa de la universitat pública

La universitat pública és una institució clau en tota societat, en la qual els valors i el respecte a les persones són al centre dels seus interessos. En aquest context, la universitat actua com a motor impulsor social, ja que entén que el desenvolupament d'un país depèn en gran mesura de la seva educació. Per aquesta raó, la universitat pública constitueix l'eix central en la construcció de societats avançades en termes d'educació, cultura, riquesa, prosperitat i, sobretot, en la consolidació de drets i llibertats. Es tracta d'un bé social que interactua en el procés de construcció d'un projecte de país on el coneixement es posa al servei de les necessitats i l'exercici dels drets de ciutadania, alhora que garanteix que les interaccions entre els seus membres es donin amb justícia i equitat.

En un món globalitzat, el debat sobre el model universitari demana un necessari esforç de transformació per adaptar-se a la nova situació. A més, apareix lligat a nous conceptes, alguns de mitificats, com la modernització, la competitivitat, la internacionalització o l'excel·lència. Tots ells fan referència a realitats que cal abordar amb ponderació i equilibri, i que estan donant lloc a noves normatives que incorporen objectius que s'ajusten a les finalitats que persegueixen els governs i els legisladors, com és la Llei Orgànica d'Universitats. Aquests objectius expressats en la normativa, que normalment no es contrasta amb les universitats, sovint presenten remarcables contradiccions amb la situació

social i econòmica del país. Un dels elements d'aquest desajust és la posició en què les lleis aborden aspectes com l'autonomia universitària, reconeguda globalment com a dret fonamental de la Universitat Pública.

En aquests últims anys **s'han viscut distintes interferències dels poders públics, estatals i autonòmics**, que han comportat un gir utilitarista dels ensenyaments, i s'han oblidat altres aspectes bàsics de les funcions de les universitats. La subordinació a les demandes del sistema productiu, l'increment de la competició, l'adopció i desenvolupament d'una cultura empresarial i la constant exigència d'incrementar l'eficàcia en les funcions que han de desenvolupar les universitats públiques han marcat una direcció que s'allunya dels valors inicials.

A més, aquestes transformacions passen sense que els governs hagin abordat amb seriositat el sistema financer universitari, que té un ofec econòmic i una reducció de determinats aspectes de la seva autonomia. Una autonomia que està tocada i que té el risc de fer inviable que les universitats disposin d'una àmplia capacitat d'autoorganització, de finançament i d'adopció de les decisions que són necessàries per assumir, amb possibilitats d'èxit, la qualitat i l'excel·lència acadèmiques, facilitar la governança, incrementar la participació, la transparència, el control de les seves finances, l'equilibri pressupostari, així com l'avaluació de les seves activitats, el foment de la captació de talent, la mobilitat internacional i la col·laboració entre universitats i centres de recerca. Contràriament, en l'actualitat són escasses les possibilitats que les universitats puguin ajustar-se a un model on s'impulsi la llibertat d'investigació, d'organització, d'ensenyament i la formació del personal acadèmic.

El context de crisi a Europa

Avui, la crisi econòmica i social genera un impacte negatiu sobre l'educació superior i la recerca, tant pel que fa a les qüestions relatives al pressupost com a altres de menys materials. Pel que fa a aquestes darreres, és obvi que hem vist com es consolidava la idea que calia valorar més la formació per al treball i atorgar menys importància a la formació integral.

Des del començament de la crisi, diferents veus molt qualificades han alertat de la necessitat de mantenir i incrementar el finançament destinat a l'educació superior i a la recerca, com a estratègies a mitjà i llarg termini per facilitar la sortida de la crisi amb un enfortiment de les capacitats innovadores, productives i d'in-

ternacionalització, per arribar a un model de creixement sostenible des del punt de vista social i mediambiental.

Recentment, el Premi Nobel d'Economia Paul Krugman escrivia que: *"El fet que els mercats tinguin problemes no és motiu per deixar de formar els nostres fills. No obstant, això és justament el que estem fent."* En el mateix article, reclamava al conjunt de la societat: **"Hem de despertar-nos i adonar-nos que una de les claus de l'èxit d'un país és l'educació; deixar de cuidar l'educació pot canviar el procés."**

En la mateixa línia, el reconegut sociòleg Zygmunt Bauman recordava que les universitats han de continuar assolint el seu paper de **"fomentar l'emancipació de la humanitat generant coneixement i eines per construir el futur, i això s'aconsegueix gràcies a l'educació al llarg de tota la vida"**. I afegia dirigint-se als joves: "Sou la primera generació que no creu que el vostre nivell de vida serà millor que el dels vostres pares i que està a la defensiva i no a l'ofensiva. No pot haver-hi una revolució sense el vostre impuls, i per a això cal creure en la possibilitat del canvi. Per lluitar contra la crisi, cal buscar vies alternatives d'acció col·lectiva. El segle XXI ha de respondre a la pregunta de com reconciliar el poder (capacitat de fer les coses) i la política (la capacitat de decidir què ha de fer-se)."

En definitiva, en un context de crisi com l'actual, en el qual assistim a una vertiginosa velocitat de la societat del coneixement, es fa imperiós abordar propostes de futur, detectar oportunitats i identificar millores per impulsar una universitat que fomenti el desenvolupament global del país. Per això és necessari fixar una posició crítica enfront de les "amenaces" externes, per definir-ne la naturalesa i abordar amb imaginació i creativitat els reptes que afecten l'autonomia universitària. Es tracta d'un esforç que s'ha d'assumir aprofitant el coneixement del professorat, estudiants i personal de l'administració i serveis, amb l'objectiu d'aportar solucions intel·ligents, interdisciplinàries i rigoroses, que consolidin la identitat i generin sentit de pertinença a la UAB.

És clar que les maneres d'organització, govern i finançament dels sistemes d'educació superior influeixen decididament en l'eficàcia general. En aquesta línia, l'estratègia Europa 2020 convida els estats membres a:

1. **Vetllar perquè s'impulsin els aspectes socials de l'educació i la formació i es garanteixi la igualtat d'oportunitats en l'accés a un ensenyament de qualitat**, perquè els sistemes d'educació i formació puguin seguir contribuint a fomentar la cohesió social, el desenvolupament

pament sostenible, la ciutadania activa i la realització personal en les societats europees.

2. Reforçar el paper de l'educació i la formació tenint en compte la comunicació.

I també assenyala que s'ha de tenir en compte que:

- ◆ Els sistemes d'educació superior requereixen un finançament adequat, i la inversió pública en aquest àmbit ha de protegir-se, ja que es tracta d'una despesa impulsora del creixement.

- ◆ És important diversificar les fonts de finançament de l'educació superior i obtenir el màxim profit dels recursos invertits.

- ◆ Els reptes de l'educació superior requereixen una governança més flexible i uns sistemes de finançament que equilibrin la major autonomia de les institucions docents i la responsabilitat de tots els interessats.

La imprescindible equitat educativa

El conjunt de factors relatats posa de relleu la necessitat que els governs facin el possible perquè la política educativa permeti a tots els ciutadans accedir a una educació de qualitat i a adquirir i actualitzar, al llarg de tota la vida, els coneixements, les aptituds i competències necessaris per a l'ocupació, la inclusió, la ciutadania activa i la realització personal.

En el context de crisi actual, les desigualtats educatives entre la ciutadania han augmentat de manera que avui són encara més necessaris uns sistemes educatius més equitatius, eficaços i inclusius. En particular, des de l'esclat de la crisi econòmica, estem assistint a un increment de joves que no poden accedir a la universitat, altres que han d'abandonar els estudis perquè no poden pagar les matrícules, les beques s'han reduït i les exigències per obtenir-les o mantenir-les fan que gran part de l'alumnat quedi fora del sistema.

Tots aquests aspectes fan que sigui molt important que la universitat pública, en la definició de la seva missió, introdueixi el principi d'equitat. Malgrat que aquests aspectes no siguin de la seva competència exclusiva, la universitat ha d'actuar de manera contundent perquè, en la mesura de les seves possibilitats, pugui aconseguir els recursos necessaris per evitar que cap alumne hagi d'abandonar els estudis per raons econòmiques.

D'acord amb això, cal que la UAB assumeixi el repte de lluitar perquè tots els ciutadans, independentment de la seva situació econòmica, puguin accedir als estudis universitaris, amb matrícules accessibles, amb una

àmplia política de beques i amb uns plans d'estudi que permetin "uns recorreguts lents" per garantir que els estudiants que treballen no es vegin penalitzats per l'increment del preu de les matrícules, lligat a les repeticions de les assignatures.

A partir d'aquesta base, cal garantir que l'activitat de la universitat pública es fonamenti en els valors democràtics, de justícia social, que s'estructuri d'acord a principis equitatius i transparents i que el conjunt d'aquests principis es desenvolupin amb complicitat amb tota la comunitat universitària (alumnat, professorat i personal de l'administració i serveis), i que s'estableixin formes d'àmplia participació democràtica per garantir que les decisions són el resultat d'un debat obert que no exclouï ningú.

L'autonomia universitària

Per complir els compromisos expressats en els apartats anteriors, la universitat ha d'assumir plena responsabilitat institucional davant la societat. Això requereix que la universitat tingui una visió global de les polítiques a desenvolupar, més enllà dels problemes concrets dels centres, departaments i dels diversos col·lectius, i dirigeixi els esforços cap a les prioritats institucionals de la docència/ensenyaments, recerca i els serveis. Per tant, la universitat ha de fer valer **el principi d'autonomia universitària**, que descansa en l'assumpció de la plena responsabilitat social que incorpora la funció docent, de recerca i de transferència.

L'autonomia universitària, de forma general, implica el dret a:

- ▶ 1. Escollir i revocar els representants i dirigents, en la forma en què determinen els estatuts i sense ingerències externes.
- ▶ 2. Formular els criteris de selecció, promoció, avaluació i la carrera professional del personal acadèmic, administratiu i de serveis.
- ▶ 3. Elaborar lliurement els plans i programes d'estudi dels graus, mestratges i formació continuada.
- ▶ 4. Impulsar les línies de recerca científica que es facin i les noves que es consideri necessari obrir.
- ▶ 5. Definir els criteris de distribució del pressupost universitari sobre la base que els recursos financers no són una mera qüestió tècnica o comptable, sinó que han d'estar en línia amb les directrius de la universitat i les

seves decisions estratègiques sobre la docència, la recerca i la transferència, tenint en compte l'equilibri pressupostari i la rendició de comptes.

► 6. Aconseguir l'autogovern i establir les normes que el regeixen, a més d'utilitzar adequadament els recursos que la societat, a través del seus governs, han posat a la seva disposició.

Per poder exercir aquesta autonomia, els governs haurien de reforçar el caràcter institucional de les universitats, per estimular l'establiment d'objectius i programes, establir mecanismes de rendició de comptes, garantir un finançament públic suficient i evitar la intervenció en els nivells de decisió, que haurien de recaure, exclusivament, en l'àmbit de la mateixa autonomia, com són: la definició de l'estructura i govern de la institució, les condicions de contractació del professorat i la regulació de la programació de titulacions.

De la mateixa manera, les universitats han de respectar el marc normatiu vigent, no deixar-se influir per l'acció política partidista i retre compte de forma transparent dels recursos esmerçats, dels processos realitzats i dels resultats aconseguits.

Per afrontar el repte d'aplicar un programa responsable que s'ajusti als interessos socials, cal assegurar que la UAB tingui una autonomia universitària com la que s'acaba de definir. Per tant, caldrà afrontar, de forma activa, la recuperació de l'autonomia perduda en els darrers anys, en relació al govern de la Generalitat i al govern espanyol.

El finançament universitari

Per desenvolupar polítiques i fer actuacions amb autonomia, cal comptar amb un finançament adequat. A la universitat pública, cal que el sistema de finançament aporti els recursos suficients perquè aquesta progressi en la qualitat docent i investigadora, en el seu compromís social amb l'entorn, en l'estímul de creativitat i emprenedoria, en l'atracció de talent, en la internacionalització, en la transferència de coneixement i en el principi d'igualtat d'oportunitats.

D'acord amb les recomanacions de la UE, i perquè les universitats liderin la transformació cap a una societat i una economia basada intensivament en el coneixement, la tecnologia i la innovació, és necessari situar la inversió en educació superior en un 2% del PIB i la inversió en R+D en un 3% del PIB. Les xifres actuals estan força lluny d'aquest propòsit que marca la UE.

Avui, la major part del finançament de les universitats públiques arriba de la subvenció de la Generalitat. La distribució d'aquest finançament es fonamenta en indicadors d'activitat docent i del nombre d'estudiants, sense tenir gaire en compte els resultats del sistema, sense considerar adequadament els costos de l'R+D, ni les infraestructures bàsiques de recerca, ni la missió de la universitat pública com a motor de la societat i com a element dinamitzador de l'entorn social, cultural i econòmic.

En els últims anys, l'expansió del sistema universitari i la seva massificació, juntament amb la crisi econòmica, han comportat la generació d'un dèficit important, que cal resoldre de forma consensuada entre les universitats i la Generalitat. La seva resolució ha de comportar l'inici d'un sanejament financer de tot el sistema universitari públic i la definició d'un nou model de finançament.

La complexitat de la gestió universitària, la reduïda capacitat de mà-niobra, la poca autonomia de les universitats en la gestió dels recursos econòmics procedents d'aquest sistema de finançament i la falta de contractes programa, sovint comporten que no sigui possible per a les universitats finançar realitats específiques, potenciar iniciatives innovadores i projectes especials que singularitzin cada universitat.

A l'hora d'abordar el finançament del sistema públic universitari, cal plantejar-se qüestions com qui ha de finançar les universitats, qui es beneficia de la seva funció o en quina mesura les mateixes universitats han de participar amb el seu capital intel·lectual, científic i tecnològic.

No és fàcil mesurar el rendiment econòmic dels serveis públics, ja que la "rendibilitat" s'ha de mesurar en termes que no coincideixen amb el monetari. En aquest sentit, la denominada "rendició de comptes" de les universitats s'ha d'entendre com la utilitat acadèmica i el benefici social que es deriva de les seves activitats docents i d'investigació, i no només del rigor amb què es fa el control i seguiment pressupostaris. Per tant, són viables totes les universitats capaces de retornar en rendiment social efectiu allò que la societat hi ha invertit.

El finançament universitari hauria de basar-se en tres principis: l'accés, la qualitat i la igualtat d'oportunitats. La universitat hauria d'impulsar la transparència i justificació del finançament públic que rep amb resultats mesurables, com la recerca i l'aportació de coneixements a la societat.

Com es recull al Llibre Blanc de la Universitat de Catalunya (ACUP, 2008), el finançament universitari s'hauria de regir per tres principis:

► **Equitat:** és necessària una política de preus de les matrícules, beques i ajudes més equitativa. Aquesta política ha de ser decidida, s'han de posar recursos a disposició del sistema i garantir la igualtat en l'accés als estudis universitaris.

► **Suficiència:** un finançament estable i una situació econòmica sanejada podrà augmentar, de forma progressiva, la qualitat de les universitats. Aquest finançament ha de basar-se tant en el model universitari definit com en els costos reals dels serveis i instal·lacions.

► **Rendició de comptes:** s'hauria de sustentar en l'autonomia financera, així com en el finançament basat en el compliment dels objectius establerts mitjançant la planificació a llarg termini i els contractes programa corresponents. Aquests objectius han de formar part de tota l'activitat: docent, de recerca i transferència del coneixement i de la formació permanent.

Finalment, després del que s'ha assenyalat cal emfatitzar que l'administració hauria d'estimular que la universitat, a més de la subvenció pública que rep, disposi de fonts de finançament addicionals, per exemple, a través de contractes programa, o altres recursos com el foment d'una cultura de beques, préstecs i donacions que podrien estar lligats al mecenatge.

No es pot tancar aquest apartat sense destacar que la fixació de les taxes universitàries per part de la Generalitat o del govern espanyol no és un camí pel qual es pot continuar pressionant l'alumnat i les seves famílies, i menys encara si continuem amb un sistema de beques tan paupèrrim com l'actual. Cal afrontar i lluitar de forma coratjosa i perseverant perquè el preu de la matrícula sigui igual a totes les universitats públiques i per a cada titulació, tant de grau com de màster. No pot ser que, avui, estudiar un grau a Catalunya costi dues o tres vegades més que a la resta de l'estat. S'ha de garantir que en els 5 anys d'estudis (grau i màster), el crèdit tingui el mateix preu.

La governança

Durant els pròxims anys, la universitat haurà d'abordar canvis per ser més flexible, més receptiva i alhora més crítica a les canviants demandes socials i econòmiques i, com a conseqüència, haurà de transformar

les seves estructures per respondre més ràpid a aquestes demandes. Com deia Marius Rubiralta: *“Aquesta transformació de la universitat passa per abordar: la dimensió social; els tres vèrtexs del triangle de coneixement (educació, investigació i innovació); la governança, el finançament i la rendició de comptes.”*

La UE defineix la governança com *“la manera en què la Unió utilitza els poders que li atorguen els seus ciutadans”*, i, com diu Joan Subirats: *“És la capacitat de generar acció de govern des d’una lògica compartida per tots els actors implicats.”*

Així, doncs, la governança universitària s’ha d’entendre com a un conjunt d’elements totalment interrelacionats, com: l’autonomia universitària, l’organització i gestió econòmicofinancera, els models interns d’estructures acadèmiques en què es distribueixen les funcions i les responsabilitats, l’organització de la investigació i del funcionament acadèmic, i les relacions institucionals i internacionals, entre altres. Per poder exercir-la es necessiten grans dosis de llibertat acadèmica, autonomia institucional i un finançament adequat.

El funcionament del govern de les universitats públiques presenta avui certes contradiccions. En el cas de la UAB, hem vist com, en els últims trenta anys, hem passat d’una universitat amb 15.000 estudiants, uns 1.000 docents i investigadors, i uns 700 PAS, a una amb 38.000 estudiants, 3.600 docents i investigadors, i 2.300 PAS. Donar resposta als canvis ha implicat l’aparició de disfuncions difícils de resoldre, que en alguns casos han posat els governs de la universitat en situacions límit. A més, en els últims anys hem assistit a canvis importants en els plans acadèmics, el sistema Bolonya, que ha anat acompanyat d’incompliments pressupostaris per part dels governs espanyol i autonòmic; canvis continuats en els marcs legislatius (LOU, LOMLOU); legislació de la Generalitat; creació de noves universitats; facultats o titulacions moltes vegades producte de decisions polítiques que no es corresponien a necessitats socials reals; una política de preus, taxes i beques que sovint no ha tingut en compte les necessitats del sistema universitari i, finalment, una crisi socioeconòmica que ha posat en perill el funcionament de la universitat.

En definitiva, el marc en què es mouen totes les universitats ha estat inestable i no ha garantit ni l’eficiència gestora, ni la solidesa institucional, ni la capacitat de previsió pressupostària necessàries per a un bon govern. Segurament tenim un problema de governança en les nostres universitats públiques, però el gruix del proble-

ma no és als centres, sinó als governs que concreten les polítiques que els afecten. Per tant, a les afirmacions que arriben des dels governs, empresaris i també d'alguns sectors de la mateixa universitat, insinuant que el problema està en les formes de governar les universitats (els claustres, l'elecció dels rectors/es, els sistemes de presa de decisions...), cal respondre amb conviccions com les expressades en la "Ponència sobre la governança de la comissió delegada del Claustre de la UAB".

Així, expressem la nostra convicció que:

- ▶ La democràcia és un valor i un principi que sempre ha de regular la vida universitària. El model plural i participatiu de la universitat assegura la legitimitat necessària en la presa de decisions institucionals alhora que obliga tots els interessats a consensuar les decisions que els afecten. El fet de dissenyar uns òrgans de participació mitjançant fórmules representatives obliga que les decisions siguin plantejades, debatudes i discutides entre tots els seus membres encara que no comparteixin els mateixos punts de vista.
- ▶ L'estructura participativa requereix sistemes en què els diferents col·lectius puguin expressar-se de manera que la presa de decisions es faci democràticament amb participació dels col·lectius implicats i que els acords siguin fruit del debat i la negociació.
- ▶ La universitat ha de tenir una estructura que respongui adequadament a la seva complexitat organitzativa. L'estructura matricial, on conviuen les facultats/escoles i els departaments/instituts/centres, es caracteritza per l'existència de dues línies funcionals: l'acadèmica i l'administrativa, i implica la separació entre agents i responsables en les àrees acadèmiques i gerencials.
- ▶ Els principis d'un fort lideratge i una dinàmica de representació democràtica aconsellen la convivència d'òrgans de gestió unipersonals (rector/a, degans, caps de departament...) amb altres de col·legiats (Claustre, Consell de Govern, Consell Social, Junes de Facultat...) , ambdós igualment importants en el funcionament intern. Els primers han de poder dirigir de forma efectiva i amb plena capacitat de decisió, els segons han d'esdevenir òrgans de representació i participació; tots dos han de tenir unes funcions clares i ben definides i executar-les amb plenes garanties. Les necessàries reformes en l'or-

ganització i funcionament dels mecanismes de govern i direcció de la UAB no requereixen un trencament amb la tradició recent, sinó el seu desenvolupament i millora, a partir del debat públic, i tenint com a objectius el millor funcionament, la major representativitat i el major compliment de les seves funcions de servei públic.

► La UAB haurà d'establir els seus propis mecanismes per exercir la seva responsabilitat social: vinculació amb el territori, amb les seves institucions representatives; creació de vincles amb els seus exalumnes; establiment de lligams amb l'entorn professional, associatiu, institucional, empresarial i sindical, i producció de continguts i serveis destinats a la informació general i a millorar el nivell cultural de la societat.

► La UAB ha de defensar la seva independència política. No es poden acceptar formes d'intervenció partidista en les decisions o en els nomenaments dels responsables universitaris. L'existència de diferents visions i de diferents interessos dins les universitats s'han de considerar un valor lligat a la riquesa de la pluralitat, i aquestes diferències s'han de resoldre en cada cas de forma autònoma i sense referències al marc general de la vida política.

Tenim la voluntat de resoldre i millorar de forma decidida el model de governança vigent de la UAB, però amb el reconeixement i potenciació d'aquells valors i principis que han estat i són els responsables d'uns extraordinaris resultats en el retorn social, la docència i la recerca.

Davant de la crisi econòmica, inversions mínimes per a la universitat pública, accions que afavoreixen la universitat privada enfront de la pública, agressions a l'autonomia universitària, increment de les taxes i disminució de beques que dificulten la inserció a la universitat d'estudiants amb situacions econòmiques complicades... **Apostem per una universitat pública/UAB que sigui capaç de decidir les línies d'actuació de forma participativa i respectuosa des de tots els sectors i àmbits de la comunitat universitària, amb total transparència de la informació resultant de les activitats ja desenvolupades o proposades per posar-les en marxa, amb solidaritat, per assolir els reptes que es vagin presentant, en particular en uns moments com els que estem vivint, en què l'entorn és força desfavorable.**

En resum, volem, com deia Josep Maria Bricall, una UAB que **"forgi ciutadans de lliure pensament"**, i,

Donem la cara per la universitat pública

com deia Jordi Llovet, que “converteixi els estudiants en persones prou armades intel·lectualment per poder fer front a l’amenaça de disgregació de la sobirania intel·lectual que planeja sobre l’individu contemporani... Per això: la universitat ha d’aportar a la societat els professionals que AQUESTA necessita, i la societat ha de protegir i promocionar la formació de tot l’alumnat”.